

Dio prvi

K L J U Č A N I C A

✚ Knjiga *Pupak svijeta*

1.

Mi smo: duša i tijelo; Gospodin je: duša, tijelo i Bog. Ali kada se kaže: prelijep si ti, Gospodine, i čudesna su djela tvoja, to je tako rečeno jer je svako tijelo, tvar i stvar u svojoj vrsti savršena, i zato što se svaka nalazi u tijesnoj vezi s drugim stvorovima i stvorena je za izvjestan neophodan cilj.

Tako i mrav. Tako i čovjek.

Tako i ja, čovjek-mrav, s ciljem lukavim, niskim, nedostojnim bijah; ja, mrav što predajem ovo djelo vama, koji dolazite na lice zemlje poslije mene i zastajete pred licem Gospodinovim, kao što sam ja stajao i nisam ga dočekao jer me On izgnao ispred lica Svoga. Odbio me primiti u svoj dom, ne nastanivši me u Sebi, i nije se obradovalo srce moje u Gospodinu; i napustio me je Gospodin onoga dana kad je stigao moj zatiratelj duše, onaj koji me konačno bacio u stradanje i nesreću: Filozof. Odbio me zbog njega, i sada Ga nema u meni, a ima Ga svugdje: u klasju pored puta, u biljkama i životinjama, u ribama u vodi i pticama u zraku, u očima ljudi, u svim stvorenjima. Svugdje je On, samo u meni nije.

Jer ja zgriješih strašno: od moga je djela nastradao cijeli svemir. Ja sam pokušao prijestol Božji srušiti, izmjestiti ga, središte u kojem mu je postavljena ravnoteža premjestiti; ali o tom kad dođe vrijeme, o, siromašni i blaženi duhom slabim.

Crv crn sam, mrav mračan, crn, u crnom mraku živim. Oči nemam. Srce moje ne zna što je svjetlost. I bojim se. Ne bojim se više Njega, Boga se ne bojim jer On sve vidi; on je vidio sve što sam učinio. Ali bojim se sama sebe. Ako sam učinio to, ima li onda mjere zlu što srce moje može učiniti? Jer u zlu mjere nema, kao ni

u dobroti; po tome je to dvoje podobno i teško ih razlikuje slaba duša čovječja. Učini dobro i poželjet ćeš učiniti novu dobrotu; učini zlo i nova zla poželjet će ti duša. I samo hip odlučuje što ćeš od toga dvoga izabrati.

Znaše li Filozof što mu je spremila moja gnjevna, do srži uvrijeđena duša? Do posljednjeg daha, do posljednjeg sklapanja očiju mučit će me to pitanje. Ako nije znao, zašto je onda u posljednjim riječima namijenjenima meni, kad je usnuo u Bogu, u svjetlozračnom Rimu, četrnaestoga dana mjeseca veljače, drugoga indikta od stvaranja svijeta, šest tisuća tristo sedamdeset i sedme godine, napisao u pismu, i rekao: "Ovo predajte ocu Ilarionu. Mudrost Božja i spasenje njegovo podjednako su u ovom pismu zapisani."

U pismu stajaše: "Zamisli sebi najtamniju noć, najcrnji bojom mramor i najcrnjeg mrava. U takvoj noći bez zvijezda, na takvom mramoru, Bog ne samo što vidi mrava, nego čuje i toptanje nogu njegovih. Bog i mir s tobom, oče Ilarione. Amen."

Ispovijed je ovo. Za vas, koji po prvi put dolazite na lice zemlje, pred lice Gospodinovo.

2.

No, pišem li za vas? Zar ne izgovaraju laž usta čovječja čim se otvore? Zar nije prevrtljiv jezik moj? Ne pišem li *da bih zaboravio*? Što želim zaboraviti?

Prvo: da zaboravim svjetlost, oblak svjetlosti što nitko osim mene vidio nije, kad je on stupio u odaju logotetovu.

Svjetlost takvu nikada nisam vidio, čak ni kad sam prizivao Boga, u trenucima bestjelesnim, nečulnim. I glazbu, svemirsku, što je nitko osim mene nije čuo. Tri stvari vidjeh: svjetlost, boju i glazbu. Evo kako laže pismo, bijedni, evo kako su lažljiva usta, prevrtljiv jezik, nesigurno slovo; postoje li doista tri stvari? Jednu stvar vidjeh, bolje je tako reći i stvoriti slovo jedinstveno; jednu stvar vidjeh: svjetlost, boju i glazbu, jer svjetlost je boja i glazba istodobno, kao što je boja svjetlost i glazba i kao što je glazba svjetlost i boja.

Da pokušam, dakle, riječima je opisati, iako unaprijed znam da će opis biti u neskladu s viđenim: bijaše to glazba od najugodnijih tonova, najzvučnija, a zbog toga što je najzvučnija, uho je zemaljsko ne čuje. Zatim: svjetlost zvučna sa svim bojama u njoj; svjetlost što pri ulasku u svaku stvar, svoj udahnjuje zrak toj stvari i boji je bojom podobnom, svjetlost nepromjenjiva, prapočetna, a promjenjiva u stvarima kad u njih uđe. Svjetlost koja je lijepa, a lijepa je zato što je lijepa istodobno u svim svojim dijelovima, zato što niti nastaje niti iščezava, niti se povećava niti se smanjuje; zato što nije u jednom dijelu lijepa a u drugom ružna, niti pak u jednom vremenu lijepa a u drugom ružna, niti je pak za jedne lijepa a za druge ružna, nego je sama po sebi lijepa sada, uvijek i na vijeke vjekova, uvijek sama sebi slična oblikom, svjetlost što u sebi nosi izvor ljepote: svjetlost,

glazbu i boju. Svjetlost što se vidi srcem, a raspada na boje kad se vidi razumom; glazba što se sluša srcem, a raspada se na glasove kad se sluša razumom. Kao što kiša padajući na zemlju daje biljkama njihove osobine: slatkima – slatkoću, opojnima – opojnost, a otrovnima – otrovnost, tako se i svjetlost, ulaskom u srca ljudi, mijenja i daruje im moć prema vrlinama srca.

Meni otrov. Mravlji.

Ušao je i zastao pred logotetom. Poklonio se (i oblak se s njim poklonio, ali to nitko osim mene nije vidio). Pokraj logoteta bija-smo ja, otac Stefan Pismorodec (otac pisma kojim trebaše početi cijelo carstvo pisati, samo da ne dođe on!) i otac Pelazgij Asikrit, odgovoran za knjižnicu. Nitko od nas nije znao zašto ga je logotet pozvao, ali pretpostavljali smo da se želi uvjeriti u njegovu duhovnu moć. I predosjećali smo da je to u nekakvoj tajnoj vezi s čudnom bolešću kćeri njegove, koja je već godinama (zbog prokletstva što se nadvilo nad našim carstvom i nad kobnom odajom s jednim nerazjašnjenim zapisom u njoj) lijegala i ustajala, pa ponovo lijegala, bolna od bolesti čudne, nepoznate, poderavši toliko postelja koliko je imala godina.

No, o tom nešto kasnije jer to vrijeme još nije stiglo, o ljubljeni; a ja sam poznat po tome da uživam stvarati slova svakakva i izmišljati sam sebi svoje historije što se uopće i nisu dogodile, ali izgledaju tako kao da su vam pred očima; i znam priče prikazivati tako, s prekidima: pomalo vam dajući okusiti nešto od događaja, od slatkog meda historija, kao što se žednome daje voda u pustinji, kap po kap, da ga ne bi usmrtilo utaživanje žeđi, potrebe. Zbog ovih razloga i dobih ime od otaca ovdašnjih, koji me Ilarion Skaznik nazvaše, čim su progovorila usta moja i jezik moj sa šest mjeseci. Povezalo se ovo moje rano znanje govora s tim što sam nađen, a ne rođen iz utrobe ženske, ili, ako hoćete: rođen sam iz neznane utrobe ženske, o, blagorodni.

Na stubama sam nađen prije trideset i tri godine, pa su me zato htjeli Lestvičnikom krstiti. A kad su čuli oci, oni koji su me našli, da dvogodišnje dijete zna kazivati najrazličitije događaje, i da ti događaji korijena u stvarnosti nemaju, nego su drvo u zraku, izmišljotina čista, prozvali su me Skaznik. Priče su izmišljotine, za razliku od

važnih događaja, koji su se vjerodostojno dogodili pa se vjerno moraju prenositi. A jezik moj ne bijaše za događaje, već za priče nadaren i takvim medom bijaše prvo nahranjen. I tako postadoh Skaznik jer najbolje od svih ovdje znam umijeće prenošenja priča, umijeće kazivanja i maštanja, koje se svodi na odlaganje, zato što je sve zadovoljstvo ljudsko, uključujući i zadovoljstvo slušanja ili kazivanja priča, u odlaganju zadovoljstva, koje nakon zadovoljenja potrebe strast u duši gasi kao voštanicu dogorjelu u svijećnjaku.

A ovako bijaše jer ne bijaše drugačije, iz mojih usta izrečeno, mojom rukom napisano: pošto smo se poklonili pred Filozofom i on pred nama, logotet reče: “Dobro došao, Filozofe.” “Neka te Gospodin blagoslovi, i carstvo tvoga cara, plemeniti upravitelju”, odgovori Filozof.

“Ovo su moji savjetnici, oci duhovni, prvaci u svome rodu, članovi savjeta moga”, reče logotet i pokaza na nas. “Otac Ilarion, kojega Skaznik nazvaše jer je priče stvarao bez korijena na zemlji. Otac Stefan, Pismorodec imenom, koji je izmislio novu azbuku, bolju od sadašnje. I otac Pelazgij, asikrit moj i carski, odgovoran za biblioteku, učen veoma, komu su dani života dosadašnjega dvostruko manji brojem od besjeda pročitanih.”

“Na službu vašu, rob sam vaš i Božji!” reče Filozof.

“Je li istina to što se govori, Filozofe, o svetim moćima Svetoga Klimenta?” upita logotet.

“Gospodin je bio svjedok”, reče kratko Filozof, koji nije izgledao raspoložen za razgovor.

“I, kako se to dogodilo?”

“Od jednoga prosjaka slijepa, kome je, kao i svakom slijepcu, dlan blagajna Kristova, jer tko siromahu daje – Kristu daje, razabrah da svete moći sveca velikoga još leže u moru. Izmolio sam arhiepiskopa da mi dade korablju s ljudima pobožnim, muževima plemenitim i da me odvede na to mjesto. I taj je čovjek postupio tako: korablju mi je dao i ljudi dvanesticu ukupno. Na moru je zavladała golema tišina kad pridismo do toga mjesta. Zapovjedio sam im da kopaju na tom mjestu. I rekoh: ‘Uđite i kopajte u vodi, i ne bojte se, jer se nećete udaviti kao miševi.’ “Tko je uspio iskopati

jamu u vodi, Filozofe?' upitaše dvanaestorica. I rekoš tada onim ljudima, ako smo na pravome mjestu, more će se samo otvoriti, i zemlja će se ukazati. I skočiše u vodu, ali se zemlja nije ukazala jer nismo bili na pravome mjestu. Ljudi se počеше utapati i plivati, ali tad se velika bura podiže na moru i veliki val nastane i ponese nas prema obali. U jednom se trenutku bura smirila, more otvorilo i ukazala se zemlja. Kad su oni ljudi počeli kopati, osjećao se jak miris kandila i tamjana, i pojaviše se svete moći. A zatim ih oni ljudi sakupiše u kovčežić koji zapečatiše pa ga s velikom počašću i slavom odnijesmo u hram, u gradu. Tako bijaše, milostivi gospodaru, s Božjom pomoći i željom Njegovom."

Dok je Filozof govorio, promatrao sam lica oca Stefana i Pelazgija. Otac Stefan imao je jedno sasvim bijelo oko i vratnu žilu koja je u trenucima bijesa i zlobe (što su ga često spopadali, jer mu duša slaba bijaše) kucala kao kod gušterice. Činilo mi se da će mu žila probiti vrat. Zavidljiv bijaše Pismorodec, i zato sam si u svojim pripovijestima predstavljao oca Pismorodca kao moljca, ili sam se bar tješio pomišljajem da je u nekom prethodnom životu (u to čudo, prethodni život, samo sam ja jedini od svih otaca vjerovao) sigurno i vjerno bio moljac. Jer je zavist doista moljac; ona, kao i nesretna životinjava jede tkaninu u kojoj se izlegla: zavist jede srce, nagriza dušu, sakati tijelo. Tugovaše otac Stefan kao i svaki zavidljivac pri susretu s većima od sebe; onemoćao bi vidjevši sebi ravne, želeći prednost i vlast nad njima; tresao se od straha pri pogledu na manje od sebe duhom, plašeći se da se ne izravnaju s njim i, čak, da ga ne preteknu. Plakao je otac Stefan s onima koji su plakali, ali se njegova duša nije radovala s radosnima. To ga je cijeli život sprečavalo da bude sretan: zavist mu nije dozvoljavala naslađivati se onime što ima jer se neprekidno uznemirivao zbog onoga čega nema. Tako bijaše i sada: polako se preobražavao, a to sam samo ja vidio, u nesretno oruđe zlobe.

Otac Pelazgij Asikrit, pak, gotovo je spokojno gledao u Filozofa, iako mu je suzdržan osmijeh zaigrao na donjoj usnici. Bijaše prijetvoran i njegova je duša stradala zbog licemjerja. Bijaše u tom osmijehu podsmijeha; ja sam to dobro znao jer sam se u jednoj prilici ispovjedio ocu Pelazgiju da sam čuo nebesku glazbu u hramu, dok

sam prizivao Boga, u satima bestjelesnim i nečulnim. Isti smiješak kao i tada, i sada je igrao na njegovoj donjoj usnici. Obojica nisu vjerovali u čudesa, zato što su usrdno prizivali Boga, a on im se nijednom nije javio; učili su seminariste čudesima presvete Bogorodice, ali sami nisu vjerovali u njih. I sada nisu vjerovali, iako je stigla, kao što reko, prije dolaska Filozofova, vijest o čudesima u vezi s otkrićem moći Svetoga Klimenta, prečasnoga rimskog pape koji je bio mučenički utopljen u moru.

Logotet gledaše zaprepašteno u Filozofa. Nije mu bilo jasno s kakvom je jednostavnošću i spokojstvom Filozof ispričovijedao o događaju, kao da pripovijeda kako je otvorio vrata, ušao u odaju i potom je ponovno zatvorio.

“A knjige, Filozofe? Gdje su ti knjige? Čovjek učen poput tebe mora imati mnogo knjiga. Reci gdje ti je tovar s knjigama, da zapovjedim da se istovari”, reče Stefan Pismorodec.

“Nemam tovar”, reče.

“Kako nemaš?”

“Tako, prečasn. Nebo, zemlja, more, cijeli ovaj svijet je velika i preslavna knjiga Gospodinova u kojoj nam se šutnjom otkriva propovijedani Bog jer sve što se može vidjeti je svjedočanstvo nevidljivoga”, reče, i to je očividno ostavilo snažan utisak na logoteta. Otac Stefan se nakašljao, pogledao u oca Pelazgija, ovaj se cinično nasmijao i promrmljao, tako da je i logotet čuo: “Znači da sam ja, starješina biblioteke, starješina neba, mora i zemlje!” Logotet je iznenađeno pogledao u oca Pelazgija, a ovome se zamrznuo osmijeh na usnama, i već je mig potom otac Pelazgij trljao udvorno ruke pred logotetom i mrmljao: “Lijepu je parabolu izrekao Filozof, logotetu. Ali i knjige i slova su nužni. Zbog mudrosti. Zbog *istinske* mudrosti.”

O, Filozofe, čovjek u tijelu, anđeo u duši! Duša tvoja u tom trenutku meka je postala kao pređa u kojoj se zaustavila otrovna strijela, umirena, jer strijele zavisti ne mogu ništa mekoći, koja ih umrtvljuje, a od tvrdih, kamenih zidova sujete odbijaju se kao od tvrđave, iako na njima ostavljaju tragove. Filozof se blago nasmiješio, shvativši značenje aluzije. Iskusan bijaše u raspravama i bijasmo čuli da je sve s kojima se bio raspravljao pobijedio razumom, umom i

Božjom vjerom. O njemu se pripovijedalo da mu iz usta teče besjeda časak blagotvorna i slatka, časak stroga i pravedna, ali neotrovnja, i da su protivnici njegovi obično postidjeni odlazili nakon razgovora s njim. On je samo pogladio bradu, zagledao se nekamo neodređeno ponad oca Pelazgija i rekao: “Kad se more otvori, prečasn, je li to prouzročio čovjek ili Bog?” Pelazgij reče: “Bog.” “A kada netko ne vjeruje da se more otvorilo, a vjeruje da samo Bog može otvoriti more, znači li to da ne vjeruje u Boga ili da ne vjeruje u čovjeka?” “Ne vjeruje u Boga”, reče Pelazgij, počevši se znojiti. “A kad bi netko posumnjao u Boga, i rekao da nema Boga, zar ne bi morao i sam vidjeti sve i sam biti svemoćan, odnosno i sam biti Bog? Da bi rekao: ‘Svijet je bez Boga’, zar ne bi morao prvo poznavati cijeli svijet, ispitati cijeli svemir sa svim njegovim suncima i zvijezdama, povijestima svih vremena, proći cijelim prostorom i cijelim vremenom?” “Da”, reče nevoljko, kiselo, Pelazgij, a usta mu se nabraše kao da je pojeo cijelu šaku drenjina. “E, pa, kako to, prečasn Asikritu: Pelazgij je Bog, a ne vjeruje u Boga? Zar Pelazgij ne vjeruje u sebe?”

Ono što se dogodilo u Pelazgiju razumio sam samo ja. Duša oca Pelazgija doista bijaše slaba i nije vjerovala u samu sebe, a kamoli u Boga. Zato je bila gorda, lako razdražljiva, jer gordost dolazi iz slabosti, iz nedostatka vjere u sebe. I zato nije mogla nalikovati Kristovoj, bez obzira na čitanje danju i noću. Imao je otac Pelazgij jednu manu: kad bi bio pritiješnjen u raspravama parabolama, počeo bi mucati i suziti. Ali te suze nisu bile suze slabosti, nego suze gnjeva, što je možda isto, jer slab i gnjevan – pamti; pamti sve dok se ne osveti. Jer rečeno jest: lakše je pobijediti carstva nego svoj gnjev. Tako i Pelazgij: počeo se križati (a ustvari bura je bjesnila u njemu), promucavši da jest tako, da mu je Bog svet. No Filozof izreče vjerodostojnu besjedu o Pelazgiju, a ja sam znao da Pelazgij nije vjerovao u sebe, i da zato nije mogao vjerovati ni u Boga. Jer Bog je u nama; onaj koji ne vjeruje u sebe, ne vjeruje ni u Boga što je nastanjen u njemu.

Logotet, međutim, pljesnu rukama u znak odobravanja Filozofu. Gledao je u njega kao u otkrivenje. Očevidno mu je bilo zabavno slušati Filozofa, ismijavajući nas, čijom je mudročću bio već sasvim zasićen.

U tom je trenutku otac Stefan učinio najveću pogrešku jer se umiješao u obranu oca Pelazgija. “Koliko si knjiga pročitao, Filozofe, kad zboriš tako mudro?” pitao ga je s licemjernom udvornošću. “Ne znam”, odgovori Filozof. “Ipak, sigurno približno znaš”, reče mu on, vodeći ga onako kao što lovac progoni svoga jelena prema stupici. “Možda stotinjak”, reče Filozof. “U našoj biblioteci ima pet tisuća”, reče cinično otac Stefan. “A Asikrit Pelazgij pročitao je gotovo četiri tisuće”, dometne i žila mu zaigra pobjedonosno na vratu.

Filozof se nasmiješio i upitao sasvim neprijetvorno: “Zar se mora popiti cijelo more kako bi se shvatilo da je njegova voda slana?” Logotet se nasmijao glasno, a taj se smijeh zarivao ocu Stefanu u srce: vratna žila mu je poskakivala i u jednom trenutku sam pomislio da će možda pući, a iz nje početi šikljati krv na sve strane.

Logotet se i dalje smijao, i već je postajalo neugodno: to je osjetio i Filozof pa je nastavio: “Oče Stefane, ako svaki dan čitaš štivo, od jutra do mraka, i to radiš šezdeset godina, koliko koraka knjiga iz svoje biblioteke možeš pročitati? Ne više od jednoga do dva koraka. A vaša biblioteka sigurno ima više od tisuću koraka, kad bi obišao sve zidove. No to ne znači da ne znaš, jer se znanje ne mjeri koracima; kad bi bilo tako, onaj tko povazan korača i nema drugog posla osim stavljati nas u iskušenje, bio bi najumniji, asikrit svim asikritima!”

Stefan je bjesnio, preobražavao se u guštera odvratnog, u moljca koji izjeda jasje vlastite; Pelazgij je već sasvim poblijedio i samo sam ja vidio da se dlan desne ruke Pismorodčeve steže ispod rize u pesnicu. A Filozof je sve tako jednako nastavljao govoriti, spokojno, krotko, smjerno, ali strogo i pravedno, riječima bolnim, ali točnim. Jer rečeno jest: neprijatelj tvoj najbolji je vidar mana tvojih, zato što ih bolje vidi od prijatelja koji ti o njima radi učtivosti ili laskanja neće nikada otvoreno govoriti. A ti uči od njega jer to što glagolja nije otrov: zar se otrovi, u malim dozama, samo u kapljicama, kao i moje znanje predočavanja pripovijesti, ne koriste kao ljekarije protiv bolova?

Logotet je već oduševljeno gledao u Filozofa. Pokaza na jedan stolac pokraj sebe i reče: “Sjedni. Sjedni ovdje, Filozofe!”

Nitko među nama ne pamti kad je logotet posljednji put rekao nekome da sjedne u njegovoj nazočnosti, a još manje – da sjedne do njega. Tu čast imao je samo još otac Stefan, kad je napravio nova pismena, zato što logotet nije mogao nikako naučiti postojeća, žaleći se da su veoma složena. Mnogo je truda uložio otac Stefan da bi naučio logoteta starim, postojećim pismenima, ali to nije nikako išlo. Konačno, dobio je od njega nalog da načini nova. Kad ih je napravio i donio mu ih u knjizi ukrašena, lijepa kao djevice što hrane svoju nevinost, počastio ga je slavom i čašću posjevši ga do sebe. Naučio ih je za tri dana, i bijaše veoma zadovoljan, jer je pismo bilo jednostavno i specijalno sročeno za vladara. U njemu je svako slovo odgovaralo sličici što se lako izrađuje, lako pamti i lako se otključava značenje njezino, jer slike najlakše predaju dušu njihovu, značenje: jednaka su po značenju sa samima sobom, onim što je nacrtano slikom. I izradio je Pismorodec točno trideset i dva pismena, trideset i dvije sličice za riječi bez kojih ne može nijedan vladar, koja su mu nužna u umijeću vladanja drugima, među kojima su najvažnija: “ja”, “vlast” i “uho” (doušnik, što je značilo: čovjek koji sluša tko što govori o vlasti i potom prenosi caru) i druga, a to pismo izgledalo je u cjelini ovako:

sie grob	kuo zavjera	baka sabor	tù glava	inqüe ukrasti	nà kuhati	re vladati	me ja
tüt uho	nam konj	ndab sloboda	nad tijelo	memfi okovi	yü izgnanstvo	mo vješala	nu ti
pe uhoda	vuo kamenovati	li oslijepiti	mi dvorac	menqob bludnica	tuade opsada	ipa smrt	pu mi
mon dijete	kam nož	kuob rašćerečiti	ndab potkupiti	tám zlato	ni vojska	intu šest	li napasti

Kad je vidio otac Stefan kako je dobro slovo koje svojom rukom i pismom novorođenim sačinjava logotet, predložio je izdavanje zapovijedi: neka se po cijelom carstvu nauče nova pismena; i neka pisari, oci te upravitelji zamijene u svim spisima stara novim pismenima, da bi ih razumio vladar. Ja sam znao da će se to odvijati teško podnošljivo i uz otpor u narodu jer je sada svijet s novim pismom izgledao malen, stiješnjen i prejednostavan: nijedna stvar za koju nije bilo slike u pismu Stefana Pismorodca – više nije postojala jer stvari postoje samo ako imaju imena da bismo ih mogli imenovati. Ispalo je da si je Pismorodec ogradio dio svijeta što je stvorio Gospodin i rekao: evo, s ovim ćete živjeti, i ništa drugo više ne postoji. U tom pismu, na primjer, nije bilo znaka za “ljubav”, pa čak ni za ljubav tjelesnu, sa ženom: kad sam mu to rekao, zaškrgutao je zubima, zasvijetlio bijelim okom i rekao: “To tvoja briga nije. Kad će tebi logotet zapovjediti da stvoriš pismo bolje od mene, tada stavljam u njega sve što ti je nužno.”

Tako i bi: sklonio sam se na vrijeme s puta njegova, trudeći se da ničime ne potaknem njegov gnjev; a kad je Filozof sjedao na stolčić pokraj logoteta, pomislio sam da je možda vrijeme da i ja kažem nešto, u našu obranu. Ne zato što sam htio tako, nego sam morao, jer sam znao da će me Pismorodec potom pozvati u svoju odaju, kao što je radio često kad nije bio zadovoljan mojim ponašanjem, a htijući da sličim samo njemu, a ne – samome sebi. Jer rečeno jest: onaj tko se ne brine o svojim manama, bavi se usavršavanjem mana bližnjega svog. U njegovim otrovnim, klevetničkim ustima, u toj odaji u kojoj me kinjio ukorima, moja je krotkost postajala – slabost, moj dobrodušni razum – plašljivost, a moja otvorenost (kao kad sam mu rekao da mu nedostaju slova u pismu) postajale – neskromnost i drskost. I zatim, često me tukao, ali o tome nisam smio ikome govoriti, iako sam se često pitao: odakle takva smionost da otac tuče oca?

“Filozof mora znati da je na tom stolčiću, presvijetli upravitelju, prije njega sjedio samo još otac Stefan”, izustih, misleći da ću time zadovoljiti Stefanovu potrebu za pohvalom. Prevario sam se: Pismorodčevo lice se razvedrilo za trenutak, ali je vedrina iščezla kada je vidio da sam samo jednu rečenicu izrekao, jer duša njegova

sujetna očekivala je znatno više, a ne dobivši to, smračilo se lice njegovo. Jer rečeno jest: kad gordost poštuješ, ona je prema tebi svirepa i surova, a sakupiš li nekako snagu da je prezreš, ukrotit ćeš je. No ja takvu snagu da mu se suprotstavim – nisam imao. I zasvijetlilo mu je oko bijelo kao munja, meni upućena.

Logotet se razvedrio: učinila mu se ta opaska dobrom, pa je počeo tumačiti Filozofu da je otac Stefan uspio stvoriti pismo jednostavno, kojim će uskoro pisati cijelo carstvo. “Božja stvar bijaše to”, reče logotet i pogleda u oca Stefana. “Gospodin Bog poslao nam je pismo, u viđenju oca Stefana.”

Otac Stefan polako se prizemljivao: žila mu više nije kucala kao munja na vratu, i počelo ga je polako obuzimati blaženstvo jer je bila riječ o njegovim zaslugama. Filozof je gledao sasvim spokojno u oca Stefana i reče: “Jedan je Gospodin i svemoćan je Gospodin Bog Svevišnji. Slava Gospodinu zato što vam je poslao pismo kojim pišete. A kakvo to bijaše viđenje, oče Stefane?” Otac Stefan istupi korak naprijed, pogleda u Filozofa s neskrivenim žarom u očima, pa proslovi: “Te noći pošto mi je logotet izdao zapovijed i otišao na spavanje, ja sam ušao u hram; pisaljku uzeh i knjigu, i crnilo, i do ponoći sam pokušavao smisliti pismo novo, slova podobna za vladara našega. Ali pisao sam samo rukom, ne srcem, jer Bog ne bijaše u meni. U ponoć je zapuhao vjetar u crkvi, i sva se svjetla ugasiše, a ja sam u mraku ugledao anđela koji je sišao, s pisaljkom u rukama. ‘Ne boj se, i koljena tvoja neka se ne tresu toliko; ti si taj kojemu će se ukazati objavljenje pisma novoga tvoga roda jer Onaj koji me šalje kaže da ti s njim ideš, ni pred njim, ni za njim’, reče mi. I potom u svjetlosti raskošnoj, s glazbom svemirskom spusti se nad moju glavu, uze moju ruku, baci moju grubu pisaljku od željeza i u ruku mi pisaljku od svjetlosti nebeske stavi; pisaljka počne sama pisati rukom mojom, i do prvoga sata poslije ponoći, kad se prvi pijetao oglasio, pismo za gospodara moga bijaše gotovo, i ja sam znao koje slovo kojoj stvari odgovara.”

Filozof je gledao sasvim spokojno u oca Stefana i ponovi: “Jedan je Bog, i Velik jest, i Riječ je u njega, i on je Riječ.” Zatim zamoli da mu se dadne zapis stvoren tim pismenima, i reče da će ga ujutro

pročitati naglas, pred svima nama, i da će reći o kakvom događaju govori taj zapis.

Logotet gledaše u njega zaprepašteno.

“Ali ta pismena znamo samo ja i otac Stefan”, reče. “Zapovijed o obznani pisma još nije izdana.”

“Gospodinu nije ništa nemoguće, osim onoga što on ne želi”, reče Filozof i ustane. “Ono što Gospodin želi, to i može; ali on ne želi sve što može. Gospodinu nije nemoguće vodom paliti, a ognjem gasiti. Jer kad vam je Gospodin novo pismo poslao, za ljude ga je stvorio, vodeći računa da ga ljudi mogu pročitati.”

I zatim ustane, zatraži dozvolu da ode, uze knjigu s besjedom napisanom novim pismenima pismopisca Stefana, pokloni se pred logotetom, prekriži pred nama i iziđe.

Ostadosmo zaprepašteni. Ja bijah najneutješniji jer, u trenutku kad je Filozof izlazio iz odaje, vidjeh da više ne vidim: oblaka svjetlosti oko oca Ćirila Filozofa nije bilo. Izgubio sam vid utrobe, nisam mu bio više podoban, i trajno sam se združio s dvojicom poniženih i siromašnih duhom, u borbi s Njim, koja je završila tako kao što je završila: ja danas sam mrav, na crnom mramoru, u najcrnijoj noći, a Bog ne samo što me vidi, nego i čuje toptanje nogu mojih.

Ova je knjiga objavljena uz potporu **Ministarstva kulture Republike Makedonije** i književne mreže **Traduki** kojoj pripadaju Austrijsko ministarstvo europskih i međunarodnih odnosa, Ministarstvo vanjskih poslova Njemačke, Švicarski umjetnički savez ProHelvetia, KulturKontakt iz Austrije, Goethe institut, slovenska književna agencija JAK i fundacija S. Fischer.

Venko Andonovski
Pupak svijeta

Naslov originala
Papokot na svetot

Copyright © Venko Andonovski, Skopje, 2011.

Preveo s makedonskoga
Borislav Pavlovski

Fotografija na naslovnici
Shutterstock

Urednik
Kruno Lokotar